

Advies over het nationaal pact voor strategische investeringen en de financiering van de transitie naar een koolstofvrije economie

- **Op eigen initiatief van de FRDO**
- **Vorbereid door de werkgroep “Financiering van de transitie”**
- **Goedgekeurd door de Algemene Vergadering via schriftelijke procedure op 30 mei 2018 (zie bijlage 1)**
- **De oorspronkelijke taal van dit advies is het Frans**

- [a] Binnen de bestrijding van de klimaatverandering vormt de financiering van de transitie naar een koolstofvrije samenleving een prioritair thema voor de FRDO. In 2017 en 2018 organiseerde de Raad verschillende seminars om meer bepaald te onderzoeken hoe wat in het akkoord van Parijs wordt gevraagd, kan worden verwezenlijkt: *de financiële stromen in overeenstemming brengen met een traject naar lage broeikasgasemissies en een klimaatbestendige ontwikkeling.*
- [b] Uit die seminars is met name gebleken dat de investeringen in de infrastructuur in ons land fors zijn gedaald tot een niveau dat overigens veel lager ligt dan in de buurlanden ¹. Het is ook gebleken dat de financieringskwestie van cruciaal belang is om de transitie van onze samenleving te verzekeren, want om het land bij de transitie te betrekken ligt het bedrag van de investeringsbehoeften hoog. Op Europees niveau worden de bijkomende jaarlijkse gemiddelde uitgaven van 2021 tot 2030 geraamd op 179 miljard dollar per jaar².
- [c] In dit advies geeft de FRDO een reeks aanbevelingen mee die, in de geest van het akkoord van Parijs, de activering van de financiële stromen en de heroriëntatie ervan naar de financiering van de transitie naar een koolstofarme maatschappij zouden kunnen vergemakkelijken. Deze aanbevelingen zouden meer bepaald kunnen worden gebruikt als ondersteuning van de dynamiek die nagestreefd wordt in het kader van het nationaal pact voor strategische investeringen dat op 31 maart 2017 door de premier werd aangekondigd.

---

¹ Zie ook het advies van de CRB in het kader van het nationaal pact voor strategische investeringen van 25 oktober 2017.

² Deze totale raming die werd gemaakt door het Europees Milieuagentschap bevat geen ramingen per lidstaat. Voor België zijn evenwel al bepaalde sectorale ramingen beschikbaar. In de bouwsector worden de bijkomende jaarlijkse gemiddelde uitgaven van 2020 tot 2050 geschat op 7,9 miljard euro (residentiële en niet-residentiële sectoren). In de elektriciteitssector zouden de jaarlijkse investeringen voor de productie-installaties gemiddeld moeten toenemen met 476 miljoen euro van 2021 tot 2030 en met 661 miljoen euro van 2031 tot 2050. Voor de elektriciteitstransmissienetwerken zouden ze gemiddeld moeten stijgen met 571 miljoen euro van 2021 tot 2030 en met 934 miljoen euro van 2031 tot 2050.

- [d] De aanbevelingen van dit advies mogen het feit niet verdoezelen dat de eigenlijke financiering niet de enige factor van de transitie is. Het is relatief eenvoudig om kwaliteitsvolle duurzame projecten te financieren. De nieuwe duurzame projecten hebben echter nood aan een goed kader om financierbaar te zijn. Vanuit dat oogpunt zijn een politieke wil op lange termijn en een stabiel rechtskader van essentieel belang.

1. De overheidsfinanciering van de transitie

Tijdens de gedachtewisseling op 21 februari 2018 in de Kamer over de vorderingen van het pact verwees de eerste minister naar de groene OLO en naar het Europees begrotingskader.

1.1. De groene OLO van 26 februari 2018

- [1] De voorschriften die voor deze nieuwe staatsobligatie van 4,5 miljard euro met een looptijd van 15 jaar zijn vastgelegd, stemmen grotendeels overeen met de aanbevelingen van de internationale vereniging van kapitaalmarkten (ICMA – International Capital Market Association)³. Die voorschriften verwoorden gewoon een voornemen vergezeld van een reputatie-effect en geen engagement van de staat om de overeenstemmende aanbevelingen daadwerkelijk in acht te nemen⁴.
- [2] In het bijzonder wat de milieueffectbeoordeling van de in aanmerking komende groene uitgaven betreft, is het de bedoeling dat de minister van Leefmilieu een rapport coördineert en publiceert dat gebaseerd is op de bijdrage van een werkgroep bestaande uit federale administraties.
- [3] Het zou bijgevolg gepast zijn om ervoor te zorgen dat dit rapport het voorwerp uitmaakt van een onafhankelijke audit, naar het voorbeeld van wat gepland is voor de groene OAT's (door de Franse schatkist uitgegeven obligaties) in Frankrijk.

1.2. De overheidsschuld binnen de Europese context

- [4] Er bestaan meerdere keuzemogelijkheden om de overheidsinvesteringen te verhogen zonder af te wijken van het traject naar de doelstelling op middellange termijn (MTO) die is vastgesteld overeenkomstig het Verdrag voor stabiliteit, coördinatie en governance (VSCG). Het zou zinvol zijn om die mogelijkheden volledig naar waarde te beoordelen vooraleer te overwegen om de Europese 'investeringsclausule' te versoepelen, om de in

---

³ *Green Bonds Principles*

⁴ Ministerieel besluit van 1 maart 2018 betreffende de uitgifte door de Belgische staat van een lening genaamd "Lineaire obligaties 1,25% - 22 april 2033", B.S. 20 maart 2018.

de Europese wetgeving verankerde definitie van begrotingssaldo te wijzigen, zelfs om het VSCG te veranderen.

- [5] Het is bijvoorbeeld mogelijk het niveau van de netto-overheidsuitgaven duurzaam te verhogen en tegelijk binnen de grenzen van de MTO te blijven dankzij het “*uitgavenbenchmark*” dat werd geïntroduceerd in het kader van het wetgevingspakket voor de economische governance van de EU van 13 december 2011. Dit begrip staat niet door nieuwe maatregelen gecompenseerde overheidsuitgaven toe binnen de limieten van de potentiële gemiddelde jaarlijkse groei⁵.
- [6] Een andere mogelijkheid zou erin bestaan te onderzoeken hoe de fiscale uitgaven zouden kunnen worden geheroriënteerd naar mechanismen die beter aanzetten tot bepaalde gerichte particuliere investeringen⁶. De fiscale uitgaven van België mogen worden geraamd op meer dan 5% van het bbp⁷.
- [7] Er moet worden opgemerkt dat het IMF regelmatig wijst op het lage niveau van de milieubelastingen in België en herhaaldelijk heeft aanbevolen om de belastingheffing te verschuiven naar zwaardere sancties voor milieuschadelijk gedrag.
- [8] Eurostat heeft onlangs de mogelijkheden uitgebreid om bepaalde overheidsuitgaven buiten het overheidstekort te boeken in het Europees stelsel van rekeningen (ESR): het gaat om uitgaven voor installaties voor energieprestaties in openbare gebouwen waarvan een particuliere contractant als economische eigenaar kan worden beschouwd in het kader van een publiek-private samenwerking⁸. De publiek-private samenwerkingen bieden bepaalde voordelen, met name op het vlak van efficiëntie en van snelheid om privaat kapitaal op te halen dat niet beschikbaar is voor investeringen in projecten, en door de mogelijkheid om de schuld niet in het budget te moeten dragen⁹. Ze kunnen echter ook overheidsuitgaven genereren die groter zijn dan de klassieke overheidsopdrachten. Het is nu aan de overheden van het land om een strategie uit te

---

⁵ De investeringsuitgaven worden dan gespreid over 4 jaar om pieken te vermijden die te wijten zijn aan grote projecten. Zie https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/stability-and-growth-pact/preventive-arm/expenditure-benchmark_en

⁶ In Frankrijk werd een voorstel ingediend om de diversiteit van de beleidslijnen die van een fiscaal voordeel genieten te beperken door onder die beleidslijnen de energietransitie in aanmerking te nemen (<http://www.strategie.gouv.fr/publications/fiscalite-de-lepargne-financiere-orientation-investissements>)

⁷ Voor het aanslagjaar 2015 bedroegen de fiscale uitgaven van België 26 114,12 miljard euro. Zie <http://www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/2689/54K2689007.pdf>

⁸ Eurostat guidance note 19 September 2017, The recording of energy performance contracts in government accounts (<http://ec.europa.eu/eurostat/documents/1015035/7959867/Eurostat-Guidance-Note-Recording-Energy-Perform-Contracts-Gov-Accounts.pdf>). Het is nuttig om voor dit punt te verwijzen naar het advies van de FRDO over de financiering van de energetische renovatie van gebouwen gebruikt voor de publieke diensten, vooral de paragrafen 22 tot 28 (<http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2017a06n.pdf>).

⁹ Eerste verslag van het Strategisch Comité, 11 september 2017, p.20 (http://www.premier.fgov.be/sites/default/files/articles/Verslag_NL_11092017.pdf)

werken met betrekking tot de financieringswijzen van de grootschalige energetische renovatie van overheidsgebouwen, rekening houdend met de verschillende bestaande opties.

- [9] De eerste minister pleit meer bepaald voor een aanpassing van de definitie van het begrotingssaldo in het kader van de regels van het stabiliteits- en groeipact¹⁰. Deze wijziging zou het mogelijk maken investeringen te boeken volgens het ritme van hun afschrijving. De uitgave wordt dan niet in één keer geboekt in de berekening van het tekort aangezien de bruto investeringsuitgaven vervangen worden door de afschrijvingskosten teneinde ze in de tijd te spreiden, naar het voorbeeld van de bedrijfsboekhouding. Dit is geen nieuw voorstel, het wordt vermeld als voorstel op middellange termijn in een publicatie van het Economisch Tijdschrift van de Nationale Bank van België in 2016¹¹. De Raad ondersteunt dit voorstel binnen de context van een eventuele herziening van protocol nr. 12 betreffende de procedure bij buitensporige tekorten van het verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Dat protocol definieert het tekort als het “netto financieringstekort als omschreven in het Europees Stelsel van economische rekeningen”. Op Europees niveau zou dan de boekhoudkundige registratie van de afschrijvingen op de door de verschillende lidstaten gedane investeringen eenvormig moeten worden gemaakt.
- [10] Het samenwerkingsakkoord van 13 december 2013, dat de regel inzake het begrotingsevenwicht tot uitvoering brengt in ons land, laat het Overlegcomité toe de door het VSCG vereiste begrotingsinspanningen gedifferentieerd te verdelen tussen de federale staat, de gewesten, de gemeenschappen en de lokale overheden¹². De Raad meent dat deze optie zou moeten worden gebruikt om de overheidsinvesteringen in het kader van de bestaande Europese verdragen te verhogen.

2. Investeren in de energetische renovatie van overheidsgebouwen

- [11] De grootschalige verbetering van de energie-efficiëntie van bestaande gebouwen vormt een krachtlijn van de uitvoering van het akkoord van Parijs. De FRDO keurde op 30 mei

---

¹⁰ Commissie voor de Binnenlandse Zaken, de Algemene Zaken en het Openbaar Ambt van 21/2/2018, integraal verslag, p.4.

¹¹ Voorstel oorspronkelijk geformuleerd door O.BLANCHARD en F.GIAVAZZI, « Improving the SGP through a proper accounting of public investment », *CEPR Discussion paper 4220*, February 2004. Zie W.MELYN, R.SCHOONACKERS, P.STINGHAMBER en L.VAN MEENSEL, “Moeten de overheidsinvesteringen worden gestimuleerd?”, *NBB Economisch Tijdschrift*, september 2016, 105-121, p.118.

¹² Samenwerkingsakkoord van 13 december 2013 betreffende de uitvoering van artikel 3, § 1, van het Verdrag inzake stabiliteit, coördinatie en bestuur in de Economische en Monetaire Unie, *BS*, 18 december 2013, art.1, § 4.

2017 een advies goed over de financiering van de energetische renovatie van gebouwen gebruikt voor de publieke diensten¹³.

[12] Dat advies beklemtoont dat de overheden voor die gebouwen een financiële strategie moeten hebben die verenigbaar is met een doelstelling op lange termijn, met andere woorden een strategie:

- die de financiering beoogt van renovaties die over de volledige levensduur van een geheel van gebouwen zijn gepland,

- om een einddoel te bereiken inzake een lager energieverbruik dat verband houdt met het gebruik van die gebouwen.

Het gaat er meer bepaald om onomkeerbaarheden te vermijden, de gegevens te verbeteren waarmee de investeringsuitgaven kunnen worden geoptimaliseerd en schaalvoordelen te realiseren. Ook de beschikbare financiële middelen worden onderzocht. De jaarlijkse begroting van de overheid moet een voldoende groot deel ervan besteden aan investeringen in energie-efficiëntie. Er kan een rollend fonds worden opgezet dat bestemd is voor die uitgaven.

[13] Naast de financiële middelen die rechtstreeks in de energetische renovatiewerken kunnen worden geïnvesteerd, mag de aanzienlijke inbreng niet over het hoofd worden gezien van een reeks instrumenten die de overheden ertoe kunnen aanzetten om dergelijke werken te ondernemen: de Europese programma's inzake subsidies en technische bijstand, een gunstige btw-regeling, een koolstofprijis¹⁴ en het investeren van het spaargeld van particulieren.

3. De veerkracht van het financiële systeem versterken

[14] De klimaatverandering houdt verschillende soorten van risico's in voor de financiële sector: materiële risico's die de solvabiliteit van ondernemingen kunnen aantasten, juridische risico's (vervuilende ondernemingen lopen mogelijk het risico om aansprakelijk te worden gesteld) en risico's verbonden aan de transitie (een overhaaste transitie kan

---

¹³ <http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2017a06n.pdf>

¹⁴ De toepassing van een dergelijk instrument in België vormt het onderwerp van een nationaal debat waarin alle stakeholders betrokken worden en dat begin 2017 van start ging op initiatief van minister Marghem en van de federale overheid. Inzake de impact van dit instrument, de toegevoegde waarde ervan in vergelijking met andere instrumenten en de wijze waarop de heffing kan worden gebruikt, verwijzen wij naar het resultaat van dit debat.

bijvoorbeeld leiden tot een snelle wijziging van de energiekosten en tot eventuele concurrentienadelen die bedrijfsfaillissementen kunnen veroorzaken)¹⁵.

- [15] Het is van essentieel belang dat die risico's bekend zijn dankzij een efficiënt transparantiebeleid en dat ze kunnen worden gecontroleerd door de regelgevende instanties van de financiële sector¹⁶. De ondertekening op 22 maart 2018 door de minister van Financiën, Euronext, de FSMA en de Nationale Bank van België van een akkoord om in te stemmen met de aanbevelingen van de *Task Force on Climate-related Disclosures* (TCFD) van de Raad voor financiële stabiliteit (FSB) van de G20 vormt een eerste stap¹⁷.
- [16] De transitie naar een koolstofneutrale economie houdt niet alleen risico's in, maar ook financiële mogelijkheden. De TCFD beveelt aan dat deze tweeledige dimensie zou worden aangetoond op het vlak van de governance en de strategie van de betrokken organisaties. De TCFD dringt er ook op aan de risico's en opportuniteiten verbonden aan het klimaat te meten. Als voorbeeld kunnen we hier het proefproject vermelden van het Milieuprogramma van de Verenigde Naties (UNEP) voor de uitvoering van de aanbevelingen van de TCFD voor de banken¹⁸, alsook het initiatief « *Platform Carbon Accounting Financials* » (PCAF) dat door de financiële sector is ontwikkeld. Dit initiatief verenigt 12 Nederlandse financiële instellingen en streeft ernaar methodes uit te werken om de koolstofvoetafdruk en de door hun investeringen en leningen vermeden uitstoot te meten¹⁹.

4. Privaat kapitaal aantrekken voor de financiering van de transitie

- [17] Het actieplan "*Duurzame groei financieren*" van de Europese Commissie van 8 maart 2018 kondigt een reeks wetgevende maatregelen aan met als doel op grote schaal privaat kapitaal aan te trekken voor de financiering van de transitie, meer bepaald op grond van de verbintenissen van het Akkoord van Parijs²⁰.
- [18] Er zou moeten worden onderzocht hoe die maatregelen zullen kunnen worden toegepast in België en welke impact ze dan zouden hebben op de financiering van de transitie in ons land, door de toezichhoudende overheden en andere betrokken Belgische instanties (Nationale Bank van België, FSMA, Euronext Brussel) erbij te betrekken²¹. Er zou ook

¹⁵ Zie https://www.nbb.be/doc/ts/publications/economicreview/2017/ecotijdii2017_h1.pdf?language=en, pp.12-13.

¹⁶ Zie <https://www.ft.com/content/888616d6-3b07-11e8-b7e0-52972418fec4>

¹⁷ Zie <https://www.lecho.be/economie-politique/belgique-general/La-Belgique-fait-un-geste-pour-le-climat/9994718>

¹⁸ Zie <http://www.unepfi.org/banking/tcf/>

¹⁹ Zie <http://carbonaccountingfinancials.com/wp-content/uploads/2018/02/PCAF-final-report.pdf>

²⁰ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/180308-action-plan-sustainable-growth_fr.pdf

²¹ Deze actoren zijn meer bepaald betrokken door:

- actie nr. 6 van het actieplan (Duurzaamheid beter integreren in kredietbeoordelingen en marktonderzoek)

inspiratie kunnen worden geput uit de aanpak van andere lidstaten om de private financiering van de transitie te ondersteunen.

[19] We kunnen nu al verschillende mogelijkheden vermelden die de kredietverlening aan duurzame projecten kunnen versterken, zoals bijvoorbeeld:

- een methodiek waarbij de leningen worden beoordeeld volgens internationaal erkende ESG-(Environnemental, Social et Gouvernance) ratingnormen, met speciale aandacht voor de sociale en ecologische impact²².
- Er worden ook interessante particuliere initiatieven genomen. Zo is er bijvoorbeeld het actieplan “*Energy efficient Mortgages Action Plan*” (EeMAP) dat tot doel heeft op Europees niveau een gestandaardiseerde “energie-efficiënte hypotheek” tot stand te brengen waarbij eigenaars van woongebouwen er via preferentiële hypotheekvoorwaarden toe worden aangespoord de energie-efficiëntie van hun gebouwen te verbeteren of een gebouw te verwerven dat al energie-efficiënt is. Dit initiatief brengt de banken en hypotheekverstrekkers en de vakmensen uit de bouw- en energiesector bijeen²³. Een ander voorbeeld is het concept van de leningen waarvan de rentevoet gekoppeld is aan de verbetering van de externe milieuscore van de klant van de bank²⁴.
- Het kan interessant zijn een openbare bank op te richten die de private financiering zou kunnen ondersteunen door een garantie te bieden of door preferentiële rentevoeten toe te staan, zoals bijvoorbeeld de Duitse KfW Bank dat doet, en zo een hoofdrol vertolkt in het bevorderen van de kredietverlening aan duurzame projecten. Een openbare bank kan een voortrekkersrol spelen in de financiering van de transitie op milieu- en energievak, zoals dat met name het geval is voor de ‘Caisse des dépôts’ in Frankrijk²⁵. Daarnaast biedt een openbare bank de mogelijkheid om contracyclisch te functioneren en om duurzame projecten te blijven financieren wanneer een ongunstige economische toestand of instabiele financiële markten dat moeilijker maken voor de andere investeerders.

- actie nr. 7 (De verplichtingen van institutionele beleggers en vermogensbeheerders verduidelijken)
 - actie nr. 8 (Duurzaamheid in de prudentiële vereisten opnemen)
 - actie nr. 9 (Openbaarmaking inzake duurzaamheid en boekhoudkundige regelgeving versterken)
 - actie nr. 10 (Duurzame corporate governance bevorderen en kortetermijndenken op de kapitaalmarkten verminderen).

²² Er bestaat een toepassingsgeval in Italië, waar het model van een ethische en duurzame bank wettelijk is vastgelegd. Zie <https://www.brocardi.it/testo-unico-bancario/titolo-v/art111bis.html>

²³ Zie <http://energyefficientmortgages.eu/>

²⁴ Zie <https://www.ing.com/Newsroom/All-news/ING-and-Philips-collaborate-on-sustainable-loan.htm>

²⁵ Zie www.caissedesdepots.fr/sites/default/files/medias/institutionnel/cdc_radd_2016.pdf

- [20] Bij deze mogelijkheden waarmee de kredietverlening aan duurzame projecten kan worden versterkt, wordt uitgegaan van investeerders die bereid zijn te investeren. Dit zal het geval zijn als zij kunnen rekenen op een stabiel en duidelijk kader op lange termijn. Dat zal hen in staat stellen projecten te ontwikkelen waarvoor een bankfinancieringsaanbod beschikbaar zal zijn.
- [21] In België vertegenwoordigt de spaarquote van de huishoudens een aanzienlijk volume aan geld²⁶. Dat geld zou ook moeten dienen voor de financiering van de transitie. Het zou kunnen worden overwogen om speciaal voor die financiering voorziene spaarrekeningen te creëren in « groene banken », zoals er bijvoorbeeld in Nederland bestaan (*“banken met een groenfonds”*), of zelfs in de bestaande commerciële banken in België. De mogelijkheid zou kunnen worden bestudeerd om een wettelijk kader op te stellen waarvan de uitvoering financieel zou kunnen worden gestimuleerd, en daarbij zou rekening kunnen worden gehouden met de ervaring die reeds is opgedaan in Italië²⁷ en Nederland²⁸. Hier is de stabiliteit van de regelgeving bijzonder belangrijk. Enkele jaren geleden werd het aantal spaarrekeningen dat de banken mogen aanbieden beperkt om de duidelijkheid ervan te verbeteren. Het creëren van nieuwe soorten van rekeningen zou deze duidelijkheid niet mogen aantasten.
- [22] De langetermijnverantwoordelijkheden van de pensioenfondsen verplichten hen ertoe rekening te houden met de financiële risico's en opportuniteiten van de klimaatverandering en daardoor vormen zij geschikte leveranciers van duurzame financiering. Het lijkt gepast om te onderzoeken op welke manieren de pensioenfondsen daadwerkelijk deze rol kunnen spelen, bijvoorbeeld in het kader van hun verplichtingen als trustfonds²⁹.
- [23] De duurzame coöperatieve verenigingen hebben eveneens een specifieke rol te spelen in de financiering van de transitie. Zij kunnen de burgers de middelen verschaffen om met duurzame financiën te beginnen door verschillende soorten van projecten te ondersteunen, onder meer op het vlak van hernieuwbare energie en energetische

²⁶ In 2016 bedroeg de bruto spaarquote van de huishoudens 11,18% van hun bruto beschikbaar inkomen (flux). Zie <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sector-accounts/data/main-tables>. In april 2018 wordt geraamd dat meer dan 261 miljard euro “slaapt” op spaarrekeningen (L’Echo, 19 april 2018, p.3).

²⁷ Zie <https://www.brocardi.it/test-unico-bancario/titolo-v/art111bis.html>

²⁸ De genaamde “banken met een groenfonds” uit Nederland zijn banken waarvan minimaal 70% van het fondsvermogen moet worden geïnvesteerd in duurzame projecten of in door de overheid erkende ondernemingen. In dat geval wordt voorzien in een licentie en een waarborg van de specifieke deposito's (bv.: ING Groenbank NV). Zie <https://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/regeling-groenprojecten/voorwaarden-regeling-groenprojecten/banken-met-een-groenfonds>

²⁹ In het kader van de uitvoering van het federaal plan inzake duurzame ontwikkeling 2004-2008 keurde de federale overheid op 21 december 2006 een actieplan goed inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO), dat er onder meer naar streeft duurzaam sparen – een duurzaam pensioen te bevorderen (zie paragrafen 30802 en 30803 van het plan). Zie https://fedweb.belgium.be/sites/default/files/downloads/broch_do_plan_poddo_2004_nl.pdf

renovatie. In België bestaan reeds verschillende dergelijke coöperatieve verenigingen, zoals bijvoorbeeld Energiris, Oikocredit en Pajopower³⁰.

5. Grotere transparantie garanderen voor de investeerders

- [24] In België werden verschillende methodieken ontwikkeld, bijvoorbeeld door Financité/Fairfin, en Forum Ethibel. Bovendien startte de financiële sector/Febelfin onlangs een publieke consultatie om een norm te ontwikkelen voor duurzame financiële producten³¹.
- [25] Het is van essentieel belang dat de investeerders de garantie krijgen dat de methodieken die tot labels voor financiële producten kunnen leiden, betrouwbaar zijn. De wijze om die betrouwbaarheid te bepalen moet worden besproken. Het kan gaan om zelfregulerende initiatieven waarbij stakeholders al dan niet betrokken zijn of om een wettelijk kader³².

6. De tijdshorizon van de beleggers verlengen

- [26] Volgens een artikel in het Economisch Tijdschrift van de Nationale Bank van België vormt het verlengen van de tijdshorizon een van de voornaamste uitdagingen om de transitie te financieren.

“De overheid moet erover waken dat er een vraag ontstaat naar die langetermijnbenadering, door een gunstig regelgevend kader te creëren (rapporteringsverplichting voor langetermijnrisico’s, beperking van de vergoedingen op basis van kortetermijnresultaten, enz.). De onderliggende gedachte is dat de financiëlemarktpartijen, wanneer ze de tijdshorizon voor hun besluitvorming verlengen, noodzakelijkerwijs rekening moeten houden met de nieuwe beperkingen ten gevolge van de klimaatverandering, door te anticiperen op (...) de politieke en regelgevende voorschriften die de effecten ervan ongetwijfeld zullen trachten te beperken”³³.

³⁰ Energiris financiert projecten inzake energie-efficiëntie en hernieuwbare energie (<http://energiris.coop/>), Oikocredit financiert duurzame projecten in de ontwikkelingslanden (<https://www.oikocredit.be/nl/>) en Pajopower de installatie van openbare LED-verlichting (<https://www.pajopower.be/>).

³¹ Zie <https://www.febelfin.be/nl/financiele-sector-start-publieke-consultatie-norm-duurzame-financiele-producten>

³² Het Franse label ISR definieert en kadert duurzame financiële producten. Het bestek en de toezichtvoorschriften van die producten zijn bij wet bepaald, en de audits van de keurmerken van die producten gebeuren door erkende onafhankelijke instellingen. Zie <http://www.lelabelisr.fr/>.

³³ S.BEN HADJ, J.DE MULDER et M.-D.ZACHARY, “Duurzame en groene financiering: een verkenning van nieuwe markten”, *NBB Economisch Tijdschrift*, september 2017, 7-26, p.23. Hierna “Duurzame en groene financiering”.

- [27] Volgens dit artikel maakt de invoering van een voldoende hoge koolstofprijs om de energietransitie aan te moedigen en te versterken deel uit van die nieuwe beperkingen³⁴. Opdat die koolstofprijs een daadwerkelijke invloed zou hebben op de investeringen moet hij vergezeld gaan van een toereikende voorspelbaarheid in het regelgevingskader, naar het voorbeeld van wat bepaald is in landen als Frankrijk³⁵ en Zwitserland³⁶.
- [28] De FRDO ondersteunt het lopende proces inzake het onderzoek naar de invoering van een koolstofheffing in België. De Raad vraagt een herziening van de energiefiscaliteit om langzaam de milieudimensie en een koolstofprijs op de fossiele energiedragers te introduceren zonder de lasten op de ondernemingen te verzwaren (*shift* van de fiscaliteit, rekening houdend met de principes vermeld in de paragrafen [6] tot [9] van het advies betreffende de federale inbreng in het nationaal energie klimaat plan 2020). Naast een regelgevingstraject van de koolstofprijs dient onderstreept te worden hoe belangrijk de coherentie is van het politieke signaal dat naar de investeerders wordt gestuurd.

7. De financiering door de centrale banken

- [29] Het is onzeker of het kwantitatief verruimingsprogramma van de ECB wordt voortgezet. In dit stadium is het onduidelijk of het zou kunnen gaan om een financieringsbasis van bijkomende uitgaven die bestemd zijn voor de bestrijding van de klimaatverandering in Europa tegen 2030³⁷.
- [30] Het bestaande programma dient echter beter te worden toegewezen aan de financiering van de transitie, rekening houdend met de engagementen van het akkoord van Parijs. De transparantie van de beleggingsportefeuilles die obligaties bevatten die door ondernemingen zijn uitgegeven, is dus van fundamenteel belang. Als lid van het Eurosysteem en overeenkomstig de beslissingen die binnen de ECB zijn genomen, heeft de Nationale Bank van België in dat opzicht een belangrijke rol te vervullen, bijvoorbeeld door te verzekeren dat de groene effecten niet worden gediscrimineerd in het programma voor de aankoop van effecten van de bedrijfssector (Corporate Sector Purchase Programme - CSPP).

---

³⁴ “Duurzame en groene financiering”, p.22.

³⁵ De Franse wet van 17 augustus 2015 betreffende de energietransitie voor een groene groei heeft een traject vastgelegd met doelstellingen van 56 euro/tCO₂ in 2020 en van 100 euro/tCO₂ in 2030.

³⁶ In Zwitserland voorzag de ordonnantie van 30 november 2012 (art.94) reeds in een vaste heffing, vanaf 1 januari 2018, van 96 of 120 francs/tCO₂ naargelang van de omvang van de door brandstoffen geproduceerde CO₂-uitstoot.

³⁷ De geraamde bijkomende uitgaven van 2021 tot 2030 bedragen 179 miljard euro per jaar.

Bijlage 1. Stemgerechtigde leden van de Algemene Vergadering die hebben deelgenomen aan de stemming over dit advies

Ledengroep	Stem VOOR	Stem TEGEN	ONTHOUDING	TOTAAL
Voorzitster en ondervoorzitters				
Magda Aelvoet	+			
Mathias Bienstman	+			
Oliver Van der Maren	+			
Mathieu Verjans	+			
<i>Totaal op 4 met stemrecht</i>	4	0	0	4
NGO's voor milieubescherming				
Olivier Beys	+			
Céline Tellier	+			
Gwendoline Viatour	+			
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	3	0	0	3
NGO's voor ontwikkelingssamenwerking				
Véronique Rigot	+			
Jan Van de Poel	+			
<i>Totaal op 3 met stemrecht</i>	2	0	0	2
Werknemersorganisaties				
Giuseppina Desimone	+			
Nilüfer Polat	+			
François Sana	+			
<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	3	0	0	3
Werkgeversorganisaties				
Vanessa Biebel	+			

Diane Schoonhoven	+			
Piet Vanden Abeele	+			
Tom Van den Berghe	+			
<i>Totaal op 6 met stemrecht</i>	4	0	0	4
Jeugdorganisaties				
Elliot Herman	+			
Nele Van Hoyweghen	+			
<i>Totaal op 2 met stemrecht</i>	2	0	0	2
TOTAAL van de stemmen op 24 leden met stemrecht	18	0	0	18

Bijlage 2. Vergaderingen voor de voorbereiding van dit advies

De werkgroep “Financiering van de transitie” van de FRDO heeft op 9 februari, 7 maart, 29 maart en 25 april 2018 vergaderd om dit advies voor te bereiden.

Bijlage 3. Personen die meewerkten aan de voorbereiding van dit advies

Voorzitterschap

Prof. Jean-Pascal van YPERSELE (UCL) – voorzitter van de WG “Financiering van de transitie”
 Prof. Brent BLEYS (Ugent) – voorzitter van de WG “Financiering van de transitie”

Leden en hun vertegenwoordigers

Dhr. Pieterjan DEBERGH (VBO)
 Dhr. François SANA (CSC)
 Mevr. Laurien SPRUYT (BBL)
 Dhr. Frank VANAERSCHOT (Fairfin, voor BBL)
 Dhr. Tom VAN DEN BERGHE (FEBELFIN)

Observatoren en uitgenodigde experts

Mevr. Sophie CHERON (FOD Economie)
 Mevr. Marie-Denise ZACHARY (Nationale Bank van België)

Secretariaat FRDO

Dhr. Marc DEPOORTERE
Mevr. Nathalie BOUCQUEY
Mevr. Chris SCHUURMANS